

УДК 347:340.113

ПОНЯТІЙНО УТВОРЮЮЧІ ВЛАСТИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ «ДІЛОВА РЕПУТАЦІЯ»

Свердліченко В. П.,

викладач юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна

Анотація: Статтю присвячено дослідженню понятійно утворюючих властивостей категорії «ділова репутация» на основі законодавства та цивілістичної доктрини. Розглядаються визначення та ознаки цієї категорії, розкривається її зміст. На основі проведеного аналізу, дається авторський перелік понятійно утворюючих властивостей «ділової репутации» та власне визначення цієї категорії.

Ключові слова: ділова репутация, понятійно утворюючі особливості, особисте немайнове благо.

Аннотация: Статья посвящена исследованию понятийно создающих свойств категории «деловая репутация» на основе законодательства и цивилистической доктрины. Рассматриваются определения и признаки данной категории, раскрывается ее содержание. На основе проведенного анализа, даётся авторский перечень понятийно создающих свойств «деловой репутации» и собственное определение данной категории.

Ключевые слова: деловая репутация, понятийно создающие свойства, личное немущественное благо.

Annotation: The article devotes to qualifying characteristics of the category «business reputation» on the basis of legislation and civil doctrine. It has been considered the definition and characteristics of this category. It has been given the list of qualifying characteristics of the category «business reputation» and author's definition of this category based on the previous analysis.

Key words: business reputation, qualifying characteristics, non-property benefit.

Постановка проблеми. Дослідження категорії «ділова репутация», її ознак та змісту є досить актуальним, адже норми чинного законодавства, що присвячені цій проблематиці є недосконалими.

Кожна особа, вступаючи у соціальні зв'язки, прагне не тільки індивідуалізуватися, але і за рахунок цього набути для себе певного соціального статусу, обійняти бажане положення у суспільстві. Однак, соціальний статус фізичних та юридичних осіб у суспільстві є нерівним. Адже він є відображенням відношення того чи іншого представника соціальної групи та залежить, перш за все, від зусиль, які доклали для формування своєї ділової репутации зазначені особи. В сучасних умовах для фізичних та юридичних осіб при здійсненні їх діяльності (професійної, службової, підприємницької та ін.) важливе значення має їх ділова репутация, від якої багато в чому залежить успіх роботи зазначених осіб.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню визначення категорії «ділова репутация», її кваліфікаційним ознакам, правовим механізмам захисту та охороні було присвячено багато наукових досліджень. Так, О.В. Шинкарук вважає, що усі дослідження цієї проблематики можна поділити на дві великих групи: 1) ті, які спрямовані на розкриття цивільно-правового статусу юридичних осіб і 2) ті, що безпосередньо стосуються охорони ділової репутации [18, с. 161]. Серед цих робіт можна назвати праці М. М. Маленої, А. Ф. Суржик, О. П. Сергеева, Л. О. Красавчикової, О. С. Жидкової, Р. О. Стефанчука, І. В. Саприкіної, Д. Д. Луспеника, О. В. Хортюк, С.Є. Сиротенко, Є.І. Фурси, Л. В. Федюк, О. І. Гуменюк, О. В. Ярешко, В. В. Кочина, В.С. Куліщенко, І. Ф. Ковалю, К. О. Машевської, М. К. Галантича та ін.

Метою статті є визначення понятійно утворюючих властивостей категорії «ділова

репутация» на основі аналізу чинного законодавства та цивілістичної доктрини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування сутності поняття «ділова репутация» та визначення її ознак, необхідно з початку визначитись із поняттям «репутация». Як зазначає Д.Д. Луспеник, репутация на сьогоднішній день є найменш дослідженою категорією як у філософії, так і в правовому розумінні [1, с. 10]. В.Д. Костюк надав узагальнююче визначення репутации – «це сформована думка про особу, що ґрунтується на оцінці її суспільно значимих якостей; превалююча в певному суспільному середовищі думка про окрему особу або про групу осіб; загальна думка про якість, гідність та недоліки кого-небудь, чого-небудь; відображення ділових якостей особи в суспільній свідомості, що супроводжується позитивною оцінкою суспільства; сформована навколишня думка про моральний вигляд тієї або іншої людини (колективу), що ґрунтується на її попередній поведінці (попередній діяльності)» [2].

Згідно довідникової літератури, репутация (фр. Reputation // лат. Reputatio – обдумування, роздуми) – це створена загальна думка про гідність або недоліки кого-небудь, чого-небудь, суспільна оцінка [3]; це суспільна оцінка, яка набувається ким-небудь, чим-небудь, загальна думка про якість, переваги та недоліки кого-небудь, чого-небудь [4, с. 676]; набута ким-небудь, чим-небудь суспільна оцінка, суспільна думка про якість, гідності та недоліки кого-небудь, чого-небудь [5]. Окрім етимологічного, таке розуміння репутации панує у законодавстві (хоча самого визначення «репутация» немає, надається тільки визначення категорії «ділова репутация»), судовій практиці та доктрині.

Ділова репутация, поряд з честю та гідністю, є морально-етичною категорією, яка формується, завдяки суспільній оцінці, а тому чинне законодавство не містить загального визначення даного поняття [6, с. 133]. Вперше поняття «ділова

репутація» з'явилася у Цивільному кодексі України в редакції 1993 року, без надання визначення цієї категорії, однак з включенням її до немайнових благ. Право на ділову репутацію без визначення його змісту надав й Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07.06.1996 р. № 236/96-ВР. Спроба визначити поняття «ділова репутація» вперше була здійснена у 2002 році у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», де у ст. 26 було сказано, що ділова репутація – це сукупність документально підтвердженої інформації про особу, що дає можливість зробити висновок про відповідність її господарської та/або професійної діяльності вимогам законодавства, а для фізичної особи – також про належний рівень професійних здібностей та управлінського досвіду, а також відсутність в особи судимості за корисливі злочини і за злочини у сфері господарської діяльності, не знятої або не погашеної в установленому законом порядку [12]. Однак у 2011 році цю норму було виключено. У ст. 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III ділова репутація визначається як відомості, зібрані Національним банком України, про відповідність діяльності юридичної або фізичної особи, у тому числі керівників юридичної особи та власників істотної участі у такій юридичній особі, вимогам закону, діловій практиці та професійній етиці, а також відомості про порядність, професійні та управлінські здібності фізичної особи. На основі зазначених законодавчих визначень, у науковій літературі почала з'являтися думка стосовно того, щоб перенести дану категорію до матеріальних активів [6, с. 133]. Така неврегульованість питання на законодавчому рівні відображається на судовій практиці.

Аналіз судової практики доводить, що спробу дати визначення «діловій репутації юридичних осіб» зробив Вищий господарський суд України, який у своєму листі від 28 березня 2007 р. № 01–8/184 трактує ділову репутацію юридичної особи як престиж її фірмового (комерційного) найменування, торгівельних марок та інших належних їй нематеріальних активів серед кола споживачів товару та послуг. У Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009 р. вказано, що: «під діловою репутацією фізичної особи розуміється набута особою суспільна оцінка її ділових і професійних якостей при виконанні нею трудових, службових, громадських чи інших обов'язків. Під діловою репутацією юридичної особи, у тому числі підприємницьких товариств, фізичних осіб – підприємців, адвокатів, нотаріусів та інших осіб, розуміється оцінка їх підприємницької, громадської, професійної чи іншої діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин» [19].

Як бачимо, суди у процесі своєї діяльності спираються на різні підходи до визначення поняття «ділова репутація», що викликає неоднозначність судових рішень. Розробка нових теоретичних положень щодо визначення поняття «ділова

репутація», її змісту та визначаючих ознак допомогла б вирішити ряд питань на практиці.

У літературі категорія «ділова репутація» розглядається в різних ракурсах: разом з об'єктами виключних прав, спрямованих на індивідуалізацію особи, її товарів, робіт, послуг; в складі підприємства як майнового комплексу; як елемент правоздатності; як соціальне благо, яке охороняється правом; як охоронюваний законом інтерес; як суб'єктивне право [7, с. 254].

Деякі автори пов'язують ділову репутацію з оцінкою будь-яких професійних, службових, посадових якостей суб'єктів (широкий підхід). Так, М.М. Малєйна вважає, що під діловою репутацією слід розуміти сукупність якостей і оцінок, з якими їх носій асоціюється в очах своїх контрагентів, клієнтів, споживачів, колег по роботі, шанувальників (для шоубізнесу), виборців (для виборчих посад) і персоналізується серед інших професіоналів у цій сфері [8, с. 18]. Л.О. Красавчикова також визначає ділову репутацію як громадську думку, що склалася про професійну, виробничу, торгову, комерційну, посередницьку та іншу службову діяльність особи [9, с. 148]. Як стверджує А. Стародубцев: «вбачається за доцільне визначення ділової репутації у широкому розумінні, адже до суб'єктів – носіїв ділової репутації мають належати не лише учасники підприємницької діяльності, а й учасники ділової комунікації загалом» [10, с. 94].

Інші автори трактують це поняття інакше, у вузькому сенсі, пов'язуючи його виключно зі сферою підприємницької діяльності. Так, В.П. Нагребельний вважає, що термін «ділова» вказує на те, що оцінюється не будь-яка діяльність фізичної або юридичної особи, а саме та, яка пов'язана з місцем (роллю) у підприємницьких відносинах [11, с. 35]. М.К. Галянич стверджує, що ділова репутація – це «оцінка якості чи певна асоціація, і є думкою, що склалася не тільки про позитивні якості, а й про хибні особи у сфері підприємництва» [12, с. 48]. В юридичній енциклопедії за редакцією Ю.С. Шемшученка зазначено, що «ділова репутація – оцінка діяльності юридичної або фізичної особи – суб'єктів підприємницької діяльності, що ґрунтується на висновках щодо ділових якостей і морального обличчя цих суб'єктів, дотримання ними вимог законодавства (законослухняність) і належного виконання договірних та інших зобов'язань перед діловими партнерами та споживачами» [11, с. 211.].

Незважаючи на таку кількість різноманітних визначень «ділової репутації», більшість цивілістів схильються до того, що ділова репутація – це оцінка різноманітних професійних якостей особи. Ми також розділяємо такий погляд та погоджуємось з тим, що: «концепція ділової репутації в широкому розумінні найбільш повно відповідає сучасності. Її найчастіше використовують науковці, адже згідно із цим підходом поняттям ділової репутації охоплюються не лише юридичні особи та фізичні особи – підприємці, але й фізичні особи, які не беруть прямої участі у підприємницькій діяльності» [10, с. 94].

Слід зазначити, що в правовій демократичній державі, де пануючим є принцип рівності усіх перед законом та судом, немає значення, яка репутація постраждала – службова, професійна або інша

[1, с. 11]. Цікавою нам видається позиція Р.О. Стефанчука, який вважає, що задля зняття неоднозначностей у тлумаченні поняття «ділова репутація» та з метою розширення кола особистих немайнових благ, які б підлягали цивільно-правовому захисту, доцільно було б визнати об'єктом цивільно-правового захисту «репутацію» фізичних та юридичних осіб, оскільки законодавче закріплення поняття «ділова репутація» є більш вузьким поняттям та таким, що не охоплює деякі види репутації [13, с. 20]. Таке положення безперечно заслуговує на підтримку.

У літературі зустрічається така точка зору, згідно якої ділову репутацію розглядають в якості економічної цінності, що притаманна суспільству, яке стало на ринковий шлях розвитку, що забезпечує задоволення потреб індивідів в адекватній позитивній оцінці організованого бізнесу [15, с. 69]. Висловлюється й думка про те, що ділова репутація приблизно може бути оцінена в грошовій формі [16, с. 6]. Ми не погоджуємось, ані з першою, ані з другою позицією, адже відносимо «ділову репутацію» до особистих немайнових благ і розглядаємо її виключно в такому аспекті, а тому вважаємо неможливим визнання цієї категорії економічною цінністю та надання їй грошової оцінки, адже такі властивості суперечать правовій природі особистих немайнових благ.

При дослідженні категорії «ділова репутація» цивілістами виділяються й її ознаки. Так, І. Ф. Коваль вважає, що діловій репутації суб'єктів господарювання притаманні такі ознаки: 1) нематеріальний, невідчужуваний характер; 2) вона з'являється у суб'єкта господарювання з моменту його створення і протягом всього існування; 3) індивідуалізуючий характер, що виявляється у відображенні своєрідності кожного виробника та виокремленні його серед інших учасників господарського обігу; 4) динамічність, рухливий характер [17, с. 7].

Таким чином, вищевикладений аналіз положень законодавства, судової практики і наробок науки цивільного права дозволяє нам виділити такі властивості ділової репутації:

1) ділова репутація – це немайнове благо, а отже вона немає економічного змісту, не може бути вимірювана в грошовому еквіваленті та є невідчужуваною;

2) ділова репутація є об'єктом права на недоторканість (відповідно до чинного законодавства);

3) ділова репутація – це оцінка професійних, службових, посадових якостей особи;

4) ділова репутація – це оцінка, яка заснована на інформації щодо професійної, службової, посадової діяльності особи;

5) ділова репутація – це оцінка з боку суспільства, колективу, окремих фізичних чи юридичних осіб;

6) ділова репутація характерна як для фізичних, так й для юридичних осіб;

7) ділова репутація має індивідуалізуючий характер;

8) ділова репутація характеризується динамічністю та мінливістю.

Вказані властивості ділової репутації логічно складають поняття *ділової репутації як немайнового блага, що виражається в оцінці професійних, службових та посадових якостей фізичних чи юридичних осіб, яка заснована на інформації щодо їх діяльності з боку суспільства, колективу або окремих осіб і має індивідуалізуючий, динамічний та мінливий характер.*

ЛІТЕРАТУРА

1. Луспенник Д. Д. Судочинство у справах про захист честі, гідності та ділової репутації (спростування недостовірної інформації). Серія «Судова практика». – Харків: Харків юридичний, 2005. – С. 320.

2. Костюк В. Д. Нематеріальні блага. Защита чести, достоинства и деловой репутации / В.Д. Костюк. – М.: Лекс-Книга, 2002. – С. 315.

3. Словарь иностранных слов: Под ред. И.В. Лехина, С.М. Локшиной, Ф.Н. Петрова и Л.С. Шаумяна. – М.: Русский язык, 1983. – С. 431.

4. Советский энциклопедический словарь / Под ред. А.М. Прохорова. – М., 1990.

5. Ожегов С.И. Словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ozhegov.com/index.shtml>

6. Машевська К.О. Поняття ділової репутації юридичних осіб в українському законодавстві / К.О. Машевська // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 132-136.

7. Особисті немайнові права юридичних осіб: монографія / Лілія Василівна Федюк. – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника. 2013. – 500 с.

8. Малейна М.Н. Защита чести, достоинства и деловой репутации предпринимателя // Законодательство и экономика. – 1993. – № № 23-24.

9. Красавчикова Л.О. Понятие и система личных, несвязанных с имущественными, прав граждан (физическихлиц) в гражданском праве Российской Федерации: дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03. – Екатеринбург, 1994. – 43 с.

10. Стародубцев А. Теоретико-правові засади визначення поняття «Ділова репутація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/chasopys/ua/pdf/6-2015/starodubcev.pdf>.

11. Нагребельний В.П. Ділова репутація // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ред. кол.: Ю.С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.» – 1998. – Т.2: Д-Й. – 1999. – С. 211.

12. Галянтич М.К. Правові питання захисту ділової репутації // Інтелектуальна власність. – 2000. – № 1. – С. 48.

13. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності і ділової репутації в цивільному праві. – К., 2001. – 306 с.

14. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 р. № 2664-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/page>

15. Никуличева Н. Ю. Право юридических лиц на деловую репутацию и его гражданско-правовая защита: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / Н. Ю. Никуличева. – Российская академия наук Сибирское отделение Институт философии и права. – Новосибирск, 2004.

16. Суржик А.Ф. Проблемы правового регулирования институтов чести, достоинства и деловой репутации в гражданском праве Российской Федерации: дисс. ... канд. юр. наук: 12.00.03 / А.Ф. Суржик. – М.: 2006.

17. Коваль І.Ф. Право на ділову репутацію суб'єктів господарювання і його позасудовий захист від неправомірного використання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Національна академія наук України Інститут економіко-правових досліджень. – Донецьк, 2005. – 23с.

18. Шинкарук О.В. Теоретико-правові основи охорони ділової репутації юридичної особи / О.В. Шинкарук // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 3. – С. 161-164.

19. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної

та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09

УДК 342.951:004.738.5(477)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІДЕНТИФІКАТОРІВ В УКРАЇНІ

Горкуша М. Ю.,

експерт науково-освітнього веб-проєкту
«Інтернет-право UA»

Анотація: Статтю присвячено системному аналізу електронних ідентифікаторів осіб у мережі Інтернет для здійснення певних правовідносин у віртуальній площині. Розглядаються як вже нормативно визначені ідентифікатори, так і ті, що лише починають своє застосування на практиці та виявляються доволі перспективними. В роботі проводиться аналіз законодавчого регулювання електронного підпису, електронного цифрового підпису, електронного підпису одноразовим ідентифікатором, Bank ID та Mobile ID. Окремо розглядаються проблемні питання розробки та закріплення картки громадянина. Надаються пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства.

Ключові слова: електронний підпис, електронний цифровий підпис, електронний підпис одноразовим ідентифікатором, Bank ID, Mobile ID, картка громадянина, ідентифікатор.

Анотация: Статья посвящена системному анализу электронных идентификаторов лиц в сети Интернет, с целью осуществления определенных правоотношений в виртуальной плоскости. Рассматриваются как уже определенные нормативно идентификаторы, так и те, которые лишь начинают свое применение на практике и считаются достаточно перспективными. В работе проводится анализ законодательного регулирования электронной подписи, цифровой подписи, электронной подписи одноразовым идентификатором, Bank ID, Mobile ID. Отдельно рассматриваются проблемные вопросы разработки и принятия карточки гражданина. Предоставляются предложения по внесению изменения в действующее законодательство.

Ключевые слова: электронная подпись, электронная цифровая подпись, электронная подпись одноразовым идентификатором, Bank ID, Mobile ID, карточка гражданина, идентификатор.

Annotation: The article is devoted to system analysis of electronic identifiers persons in the Internet for certain relationships in the virtual sphere. The paper analyzes the legal regulation of electronic signature, digital signature, electronic signature single ID, Bank ID and Mobile ID. The article consider problematic issues of development and consolidation of citizen cards. Proposals to amend the current legislation.

Key words: electronic signature, digital signature, electronic signature one-time ID, Bank ID, Mobile ID, a citizen card, ID.

Постановка проблеми. Постійні виклики, що постають перед українською державністю, потребують прийняття сучасних рішень, які б були універсальними у вирішенні багатьох проблем. Сектор державного управління та економіки потребує радикальних змін, які б максимально оптимізували поточні процеси: зробили б їх швидкими, простими, безпечними, дешевими в адміністративному обслуговуванні.

Однак, використання ідентифікації, як інструменту встановлення особи, залишається необхідним і при здійсненні відповідних правовідносин в електронній площині. Постає питання в розроблені системи, яка б чітко надавала дозвіл на вчинення певних дій, отримання інформації саме тій особі, яка має право на отримання такої інформації, або вчинення відповідних правочинів.

На допомогу приходять електронні засоби ідентифікації, які мають прив'язку до особи, яку необхідно ідентифікувати за абсолютно різними характеристиками. На жаль, технічне поширення та вдосконалення останніх засобів ідентифікації значно випереджає правове закріплення їх функціонування в

українському законодавстві, тому зазначена сфера потребує додаткового аналізу й вивчення, розробки актуальних законодавчих пропозицій, зважаючи на новизну у технічному застосуванні та необхідність урегулювання процесів встановлення особи, адже це найголовніша стадія здійснення будь-якому правочину.

Метою дослідження є аналіз існуючої законодавчої бази та особливостей функціонування вже впроваджених засобів ідентифікації осіб в Україні, вивчення зарубіжних практик використання електронних цифрових ідентифікаторів, розробка пропозицій для законодавчого виправлення віднайдених проблем правового регулювання нових засобів ідентифікації, використання яких вже розвивається в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове регулювання електронних ідентифікаторів в Україні майже не розроблене на вітчизняному доктринальному просторі. Окремі статті Д. Кирилюк, С. Ф. Левшакова, Ю. Хілінського та А. Шпірко розглядають певні елементи цього процесу, тоді як комплексне вивчення теми та порівняльний аналіз відсутні.

Виклад основного матеріалу. За системного аналізу західних практик, можна виокремити